

Oponentský posudek bakalářské práce Jany Fikejsové

Vybrané otázky v díle Platóna a Wittgensteina

Vypracoval: doc. Aleš Novák, Ph.D.

Předložená práce se zabývá jednou ze základních otázek myšlení vůbec, a to otázky „co je to?“, tzn. zabývá se tím, na co se ptáme, když se ptáme. V tradici se toto „dotazované“ obvykle nazývalo „podstata“ (řec. *úsia*, lat. substantia) a ta byla – podle Aristotelovy závazné definici „první filosofie“ neboli metafysiky (*Metaph.* 4,1; *Metaph.* 7,1) – odpovědí na otázku „co činí jsoucno jsoucím?“ (řec. *on hé on*, lat. ens qua ens). Potud se předložená práce zabývá metafysikou v tradičním smyslu slova. Podle řečeného Aristotela se jsoucno, jež se „vypovídá rozmanitým způsobem“ (*Metaph.* 4,2), vypovídá ve významu „pravda – nepravda“. A snad proto práce začíná motivem „klamu“ (s. 2), stupňované do podoby „chiméry“ (s. 3), která se však překvapivě – dle vodítka úvah L. Wittgensteina – prezentuje jakožto „ideál“ (s. 3). Je to snad pozdní a nereflektované dědictví Francise Bacona v díle rakouského myslitele, jmenovitě Baconova koncepcí idolů ze spisu *Nové Organon*, jmenovitě „idolů tržiště“ (lat. *idola fori*), jež spočívají ve špatně používané řeči (NO § 43). Jak dávný Lord kancléř, tak Vídeňák proto nabádají ke *změně* myslitelského *stylu*, který vychází z a spočívá v pozorování. Z pozorování pak dochází k postupnému *situačnímu* (sic!) upřesňování, které se orientuje podle požadavku výkladového schématu coby „vzoru či obrazu“ (s. 4), přičemž rigoróznost upřesňování situačního významu používaných slov není absolutní, nýbrž vždy pouze taková, „kterou potřebujeme“ (s. 5). V tom může zase znít ozvuk Descartesova metodického požadavku z traktátu *Rozprava o metodě*, kdy jednak si úlohu dělíme pouze do té míry na jednodušší komponenty, nakolik to je nutné a potřebné, a jednak postupujeme od jednoho k dalšímu bez přeskáčky podle takového uspořádání, které je buď přirozeně zřejmé anebo podle takového řádu, který *si sami* stanovíme a kterému se nezdá nic odporovat, i kdyby tomu neodpovídalo nic v řádu přirozenosti (DM 2). Situačnost brání v konstruování ideálů, o kterých víme, že jsou chimérami myslí, zatímco bezmála occhamovský požadavek ekonomičnosti v procesu upřesňování brání ve vytváření chimér, které jsou výsledkem exaltované síly myslí a víme již o nich, že jsou výsledkem klamu myslí. Wittgenstein již od svého slavného *Traktátu logicko-filosofického* o filosofii tvrdí, že nemá přinášet žádné nauky

ani teze, nýbrž má „vyjasňovat věty“ (TLP 4.112). V pozdějších *Filosofických zkoumáních* pak ve snad podobném duchu tvrdí, jak uvádí autorka předložené práce, že „filosofie je bojem proti zakletí, v němž náš rozum drží prostředky naší řeči“ (s. 5 v neuvedeném odkazu na PhU § 109).

Zdalo by se, že takto pojatý záměr toho, co je to filosofie, musí být na nože s pojetím filosofie asociovaným s „knížetem filosofů“ Platónem. A přesto je tezí předložené práce, že vybrané Platónovy dialogy (jmenovitě dialogy *Parmenidés* a *Hippiás maior*) by možná mohly chovat analogickou ambici a představovat alternativní způsoby, jak vymanit myšlení ze zajetí řečových klamů a chimér (s. 5). K tomu je však nutné číst Platóna nikoliv historicko-technicky přesně, nýbrž s interpretační licencí. A tento autorský vklad považuji za nejlepší přínos předložené práce, byť se záhy uvedenou výhradou „arbitrárnosti“. Autorka práce si rovněž osvojila znalost řeckého jazyka do té míry, že je kompetentní pracovat s původním zněním Platónových dialogů, což zasluhuje mimořádné uznání. Nicméně detailní výklad klíčových pasáží z Platónových dialogů, který je bezesporu korektní, je pak jen volně a aditivně postaven vedle podobně vypadajících pasáží z Wittgensteinových spisů, tak jako by mohly figurovat vedle libovolně zvoleného jiného autora. Při výkladu Platónova dialogu *Hippiás maior* autorka používala Wittgensteinův posthumní konvolut známý pod označením *The Big Typescript*, nicméně ten bych zrovna používal spíše při práci s dialogem *Parmenidés*. Jmenovitě kap. 25, 43, 44, 53 vídeňské edice *The Big Typescript* (ed. Michael Nedo) jako kdyby byly když ne vyrovnáním se s parmenidovským dědictvím, tak samostatným pokusem o vyrovnání se se „záležitostmi myšlení“, kterou si asociujeme s historickým i platónským *Parmenidem*.

Proč tedy zrovna Wittgenstein? Na ploše omezené rozsahem bakalářské práce tudíž nevyznívá souvislost mezi oběma autory, jež se naopak zdá být čistě arbitrární. Chci tím říct, že nakolik je celá práce v pořádku a nelze jí v detailu téměř nic vytknout, *jako celek* je pofiderní. Vedle Platóna by mohl stát opravdu kdokoli jiný a někdo mnohem vhodnější (e.g. Hegel), vedle Wittgensteina by mohl zase stát např. Sextus Empiricus, již zmíněný Francis Bacon, Pierre Gassendi, Hobbes, Spinoza nebo David Hume. Ne že by téma a nápad na výklad byly scestné: Naopak! Ovšem spíše na ploše a v podobě spíše disertačního projektu, kterému by předcházela – dejme tomu – v podobě bakalářské práce zpracovaný wittgensteinovský part, v podobě magisterské práce zpracované platónské zadání a pak teprve coby syntéza na základě předchozích studií a nabytých myslitelských zkušeností se pokusit o realizaci záměru, který nyní figuruje v podobě předložené práce a jeví se mi, opakuji, pouze arbitrární.

Předloženou práci Jany Fikejsové **doporučuji k obhajobě** a navrhuji hodnocení **mezi velmi dobře a výborně** v závislosti na průběhu obhajoby.

7. 7. 2015

doc. Aleš Novák, Ph.D.